

Висновки дослідження та перспективи подальшого аналізу цієї проблеми. В умовах розвитку економіки знань та орієнтації на потреби замовників, вищі навчальні заклади повинні відігравати важливу роль у формуванні єдиних стандартів у підготовці конкурентоспроможних спеціалістів. При цьому необхідно орієнтуватись на потреби працедавців, які визначають структуру зайнятості ринку. Враховуючи пріоритет ставлень та навичок для представників бізнесу, вищі навчальні заклади мають більше часу приділяти розкриттю творчого потенціалу у студентів. На нашу думку, при організації навчального процесу варто впроваджувати концепцію наскрізного практичного навчання, інтерактивні методи проведення практичних та семінарських занять, активно використовувати систему розв'язку реальних практичних ситуацій та інших заходів, які будуть виробляти практичні навички та сприяти реалізації творчого потенціалу студентів.

УДК 304.4

Ст. викл. О.Є. Гриджук, канд. філол. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ПРІОРИТЕТИ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ СУСПІЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Проаналізовано стан культурної політики в Україні та її пріоритети на сучасному етапі суспільної трансформації, також визначено саме поняття культурна політика, її основні принципи та роль для розвитку сучасного суспільства, описано різні моделі політики держави у галузі культури, визначено стратегії культурного розвитку України.

Ключові слова: культурна політика, принципи культурної політики, культурні цінності, культурне життя.

Senior teacher O.Ye. Hrydzuk – NUFWT of Ukraine, L'viv

The priorities of cultural policy at the present stage of social transformation

In the article the stage of cultural policy in Ukraine and its priorities at the present stage of social transformation are analysed. The concept of cultural policy, its main principles and role for the development of modern society are defined. Different models of state policy in the sphere of culture are described. The strategy of cultural development of Ukraine is defined.

Keywords: cultural policy, principles of cultural policy, cultural values, cultural life.

Суспільства, які дбають про свій розвиток, особливу увагу приділяють особистості як найвищій цінності суспільства і створюють умови для вільного її розвитку. У такому випадку культура з її творчим потенціалом набуває особливого значення і її підтримує як політичний, так і економічний сектор суспільства.

У проекті Закону України "Про культуру" поняття "культура" визначається як "комплекс характерних матеріальних і духовних здобутків суспільства та форм суспільної діяльності, який охоплює історичну спадщину, мистецтва, гуманітарну науку та освіту, форми творчої і дозвільної діяльності та індустрії, пов'язані з мистецтвом і дозвіллям" [5]. Тому окреслення напрямів впливу культури на суспільство дасть змогу виявити зрізи можливих негативних явищ і тенденцій. Розглянемо основні аспекти цього впливу:

- визначення стану морального здоров'я суспільства, рівня економічних та політичних свобод, його духовного потенціалу (індикатор суспільного розвитку);
- поєднання традицій і позитивного досвіду минулого з сучасним, окреслення тенденцій розвитку (синтезатор суспільного досвіду);
- позитивний вплив на духовну архітектоніку суспільства, шляхом періодичної радикалізації чи стабілізації громадської думки;
- активізація або гальмування суспільних процесів, забезпечення гармонії при переході до нових орієнтирів, пріоритетів (стабілізатор суспільних процесів);
- інтегрування міжнародних культурних цінностей незалежно від світогляду, ідеологічних поглядів, національної приналежності їх носіїв (інтегратор суспільних сил).

Таким чином, культура у суспільстві розглядається як індикатор розвитку, синтезатор досвіду, стабілізатор суспільних процесів, інтегратор суспільних сил. Тому недооцінення усіх аспектів впливів, недостатня дієвість державних органів і послаблення діяльності громадських організацій, недостатній контроль суспільної думки призводить до занепаду держави загалом, а отже, до наявності політичної кризи.

Культурна політика є однією з найважливіших політичних функцій держави, яка покликана регулювати внутрішнє життя суспільства. Реально державне управління регулює культурні процеси за допомогою відповідного законодавства і з використанням фінансових, економічних, адміністративних і політичних механізмів впливу. У сучасних країнах існують закони, які регламентують діяльність системи освіти та науки, роботу засобів масової інформації, охорону культурної спадщини, охорону авторських прав як у сфері науково-технічної, так і художньої творчості. Законодавчо гарантується право окремої людини і груп людей на задоволення їх культурних потреб і щорічно скеровується значна частина коштів державного бюджету на фінансування освіти, науки, проектно-конструкторських досліджень, на підтримку державних установ культури (музеїв, театрів, архівів, бібліотек, сховищ кінофотоматеріалів, консерваторій, концертних залів), охорону і реставрацію пам'яток культури [10].

За визначенням ЮНЕСКО, головною метою культурної політики у демократичному суспільстві є "забезпечення вільного доступу всіх громадян до культурного життя та активної участі в ньому" [9, с. 27]. Отже, культурна політика є складником розвитку як окремого суспільства, так і частини світового культурного процесу. І, в підсумку, її метою є збереження самобутності національних культур. Тому питання культури постійно перебувають під контролем ЮНЕСКО.

В українському контексті культурна політика визначається як "політика держави, політичних партій, громад, об'єднань і рухів у сфері науки, освіти, літератури і мистецтва, діяльності культурно-освітніх і релігійних установ, засобів масової інформації, організації дозвілля тощо" [18, с. 179]. Проект Закону України "Про культуру" трактує політику держави у сфері культурного розвитку як "сукупність принципів і норм, якими керується держава у своїй діяльності зі збереження, розвитку і розповсюдження культури, а також комплекс дій, спрямованих на досягнення певних культурних цілей" [5, с. 2].

Таким чином, якщо у визначенні ЮНЕСКО головний акцент робиться на людині та її можливості брати участь у культурному житті, то в українському варіанті – це, передусім, державна політика, яка покликана забезпечити науку, освіту, мистецтво, засоби масової інформації тощо.

Відповідно до Закону "Про культуру" основними засадами (принципами) державної культурної політики в Україні є: забезпечення самоцінності та незалежності культури і мистецтва в їхніх численних проявах; гарантування культурних прав громадян та доступу до культурних цінностей; забезпечення свободи творчості; визнання культури одним з головних чинників самобутності української нації та національних меншин; сприяння творенню єдиного загальнонаціонального культурного простору, збереженню цілісності національної культури; сприяння активному функціонуванню української мови; захист і збереження історико-культурної спадщини як основи національної культури, турбота про подальший розвиток традиційних культур народів та етносів, які населяють Україну; забезпечення державної підтримки та сприятливого правового й господарського режиму для культурно-мистецьких організацій, об'єднань, окремих митців; підтримка національного виробника культурної продукції; сприяння популяризації української культури за кордоном, заохочення експорту культурно-мистецької продукції; розвиток всебічного міжнародного культурного співробітництва та ін. [5, с. 3-4].

Як бачимо, законодавство спрямоване на поєднання національного розвитку культури з розвитком загальнолюдських цінностей, з визнанням пріоритету міжнародних правових норм регулювання культури.

На Всесвітній конференції з політики в галузі культури (Мексика, 26 липня – 6 серпня 1982 р.) було прийнято Декларацію Мехіко з політики в галузі культури, яка сформулювала основні принципи сучасної культурної політики. ЮНЕСКО при визначенні принципів культурної політики виходить з широкого розуміння культури як сукупності "яскраво виражених рис, духовних і матеріальних, інтелектуальних і емоційних, які характеризують суспільство або соціальну групу". Культура, у такому розумінні, включає у себе, "крім мистецтва і літератури, способи життя людини, основні права людини, системи цінностей, традиції і віри" [10, с. 3].

Тому, основоположними принципами культурної політики, за ЮНЕСКО, є принцип єдності і різноманіття, принцип культурного виміру розвитку людства, принцип культурної демократії, міжнародна культурна співпраця.

На основі цих принципів у світі функціонують різні моделі політики держави у галузі культури. У сучасній науці умовно виділяють "американську", "британську" та "французьку" моделі. Основою взаємодії суспільства і культури більшості розвинених країн світу стало використання елементів саме цих моделей. Зокрема, "американська" модель передбачає:

- утримання державою невеликої кількості найбільших, найвідоміших культурно-мистецьких закладів загальнонаціонального значення;
- підтримку (проте – не 100 % утримання) некомерційних мистецьких організацій, акцій, окремих митців;
- заохочення податковими пільгами приватних осіб і корпорацій до підтримки культури [16].

"Британська" модель полягає у послідовному проведенні "принципу витягнутої руки", коли держава виділяє певні кошти на підтримку культури й мистецтва, але дистанціюється від процесу їх розподілу. Державні кошти передаються адміністративно незалежним інституціям – Радам мистецтв, агенціям, а також керівним радам найбільших національних закладів, які й здійснюють їх фактичний розподіл через проведення конкурсів мистецьких проектів або шляхом адресної допомоги культурним закладам. Поряд з бюджетним фінансуванням дедалі важливішою є роль місцевих органів влади, приватного спонсорства [16].

"Французька" модель встановлює, що:

- контроль державних структур (Міністерства культури, його регіональних представництв) за процесом виділення та розподілу коштів на культурно-мистецькі цілі практично від початку й до кінця;
- надання підтримки практично кожній культурно-мистецькій ініціативі, незалежно від масштабів, форми власності, комерційного успіху тощо, якщо ця ініціатива сприяє розвитку національної культури;
- допомога від місцевих органів влади більш як удвічі переважає кошти з центрального бюджету, з якого фінансується лише кілька найбільших закладів [16].

Ефективність "американської" моделі залежить від потужності приватного сектора, глибини суспільних традицій доброчинності та вміння митців працювати в ринкових умовах, тобто власноручно заробляти кошти, знаходити та заохочувати спонсорів. Такі умови практично відсутні у сучасній Україні.

Перевагою британської моделі є те, що вона розриває ланцюг прямої господарчо-адміністративної залежності культури від чиновництва, натомисть створюючи механізм впливу культурно-мистецького середовища на розподіл бюджетних коштів. "Це надзвичайно важливо для посткомуністичних країн, де приватний сектор ще не здатен створювати альтернативи бюджетній підтримці, тоді як виплекане минулим режимом чиновництво прагне і надалі тримати сферу культури залежно від своєї сваволі" [16]. Тому саме "британська" модель покладена в основу реформ у культурній сфері в багатьох країнах Центральної Європи (Чехії, Угорщині, Польщі).

"Французька" модель є привабливою для держав, де відчувається загроза національній культурі.

При всіх відмінностях для трьох моделей, на думку фахівців (Л.М. Мицик, А. Леонова), характерні:

- правова та господарська самостійність більшості, якщо не всіх, культурно-мистецьких закладів, відмова держави від адміністративних важелів у взаєминах з культурною сферою;
- орієнтація не на утримання закладів, колективів, організацій, а на фінансову підтримку конкретних культурних чи мистецьких проектів;
- законодавче та економічне (через податкові пільги тощо) стимулювання недержавної підтримки культури, сприяння виникненню і розвитку мережі недержавних організацій (фондацій, агентств, мистецьких спілок), основна мета яких – підтримка і розвиток культури [16].

Дослідники (С.І. Здіорук, Л.М. Мисик, Л.В. Масів) вважають, що у перехідний період суть вибору для України полягає не у наданні переваги одній зі вказаних моделей, а у визначенні позиції в рамках альтернативи: управління

культурою чи підтримка культури. Проте вже зараз очевидно, що французький підхід до захисту національної культури співзвучний ідеї національно-культурного відродження України, а британський "принцип витягнутої руки" може допомогти українській культурі пристосуватися до ринкових умов, "розбюрократити" сферу її фінансування через впровадження принципів відкритості та змагальності.

На нашу думку, у контексті України доцільно було б поєднати елементи різних систем. Зокрема, з американської моделі, можна запозичити систему податкових пільг для приватних осіб і корпорацій, які підтримують культуру, а також часткове або й повне увільнення від податків некомерційних мистецьких організацій, акцій, окремих митців. З британської – збільшення об'єму коштів, що виділяються на культуру, у державному бюджеті. З французької – з одного боку, контроль державних структур за процесом виділення та розподілу коштів, а з іншого, допомога та сприяння місцевих органів влади.

Для виходу з культурної кризи, в якій перебуває зараз наша держава, необхідно скористатися елементами світових моделей. Американська модель забезпечить активізацію громадських організацій у культурних процесах, британська – створить можливість адресної допомоги культурним закладам з боку державних органів влади, французька – забезпечить підтримку будь-якої культурно-мистецької ініціативи, якщо вона сприятиме розвитку національної культури.

Для культури у сучасних умовах особливо актуальним є вироблення оптимальної моделі ефективного і результативного управління.

В Україні впродовж останніх десятиліть переважала ідеологічна політика, спрямована на силову адміністративну регламентацію культурних процесів, фінансове обмеження, існувала єдина централізована система управління культурою, чіткий механізм вертикальних зв'язків, за яким "рішення, що приймалися "згори", були обов'язковими для виконання "внизу" [7, с. 315]. З цього приводу С.І. Здіорук зазначає, що "домінантою духовно-інтелектуального життя... була догматична одноманітність та самозамкненість. Українська культура з різних боків була штучно замкненою у форми радянської культури й тому становила легку здобич для русифікаційних руйнуючих процесів [6, с. 35].

В умовах демократизації всіх сторін суспільного життя (тобто з прийняттям Незалежності), коли культура позбулася ідеологічного тиску поняття "управління культурою" повинно було б набути іншого змісту.

Головною метою у сфері культурного розвитку повинна була стати така культурна політика, яка сповідувала б ідеї національно-культурного відродження. У цьому контексті І. Лосів зазначає, що "справжня політична емансипація країни і нації неможлива без емансипації духовної, без унезалежнення культурного і освітнього життя, інформаційної сфери, без рішучого кроку до істинної незалежності" [13, с. 9]. Актуальними у цьому напрямку є завдання: законодавчого забезпечення державного статусу української мови та поширення її функціонування у всіх сферах суспільного життя, формування української "високої" культури, збереження та розвиток усіх форм народної

культури тощо. Проте реально за роки незалежності Української держави ці завдання фактично залишаються не виконаними, мають декларативний характер, хоча в останнє десятиліття на законодавчому рівні було прийнято низку законів та постанов, покликаних регулювати питання культурного будівництва (розвитку). Зокрема, це закони: "Про музеї і музейну справу", "Про бібліотеки і бібліотечну справу", "Про народні художні промисли", "Про охорону культурної спадщини", Постанова "Про затвердження програми розвитку музейної справи на період до 2005 року" та інші. А з березня 2006 року вступив у дію Закон України "Про концепції державної політики в галузі культури на 2005-07 роки".

Ці законодавчі акти, підготовлені на рівні кращих європейських стандартів, мали б забезпечувати розвиток нашої культури, проте їх виконання має зворотній ефект. Збільшується чисельність різноманітних театрів, музеїв, концертних організацій. Водночас значно зменшилася кількість відвідування цих культурно-освітніх закладів. Значно скоротилася і далі невпинно скорочується кількість бібліотечних установ, літературного фонду у цих установах [17].

"Попри гучні декларації, реальні цілі, що їх переслідують нинішні владні структури, звелись до виховання національно свідомого і лояльного щодо незалежної держави обивателя та збереження існуючої культурної інфраструктури та зайнятості в ній" [14, с. 3]. Криза культури, виявилася у падінні рівня духовності, зростанні аморальності у суспільстві, зниженні престижу освіти тощо. На нашу думку, це значною мірою пояснюється другорядністю культурної політики в українському суспільстві, браком чітких уявлень щодо шляхів трансформування культури. Затяжна економічна та соціальна криза у суспільстві призвела до того, що "культура втратила не лише відповідне місце серед пріоритетів державної політики, а й опинилася на периферії державних інтересів" [5], питання відродження культури почали розглядатися у контексті забезпечення її порятунку та виживання.

"Залишковий принцип" ставлення до культури у суспільстві та українській політиці, негативний вплив тоталітарної спадщини на культурну ситуацію, невідповідність діяльності культурних установ до сучасних вимог, невідповідність кадрів до нових економічних умов, відсутність чіткої програми підтримки культурних індустрій; недостатнє фінансування, декларативність відповідних законодавчих актів, інформаційна дискримінація культурної галузі, соціальна незахищеність діячів культури – усі ці чинники призвели до того, що культура опинилася на периферії державних інтересів.

Дослідженню реального стану української культури у наукових розробках приділяється значна увага. Критичним є ставлення дослідників до намагань "роздержавити" театри і художні колективи, що відбувалося впродовж 1992-94 рр. і призвели до того, що "деякі культурні інституції фактично залишилися [кинутими] напризволяще в ринковій стихії" [12, с. 326].

У 1995 р. була зроблена спроба реформувати культурну політику. Запропонований експертами у 1995 році Проект концепції державної культурної політики України передбачав такі етапи у здійсненні реформи культурної сфери:

- 1) перехідний етап, зміст якого полягає у призупиненні розпаду інфраструктури культурної галузі і деградації кадрів, створення правової і фінансової бази "конверсії" культурних і управлінських інституцій відповідно до нової моделі культурної політики;
- 2) етап відвертого протекціонізму щодо вітчизняної культури, мета якого – "виросити покоління, орієнтоване не на західну чи московську, а на українську культурну продукцію;
- 3) етап інтенсивної інтеграції до "спільного європейського культурного простору", коли буде завершене створення сучасних механізмів підтримки культури, що дасть змогу налагодити цивілізований, інтенсивний і гловне, двобічний обмін культурною продукцією зі світом [16].

Л.М. Мисик зазначає, що передбачений Проектом розрив у часі другого і третього етапів є штучним і непродуктивним, оскільки відродження національної свідомості можливе шляхом освоєння пластів накопиченої культури, але не такої, що формувалась ізольовано від здобутків інших цивілізацій. Тільки сміливе використання кращого світового досвіду культурної політики, підтримка з боку європейських культурних кіл можуть стати запорукою успіху реформ у культурній сфері України, її відродження і розвитку [16].

Цей Проект не знайшов громадської підтримки, оскільки "в мистецькому середовищі і широких колах працівників культури не було сприйнято по суті копіювання західних моделей культурної політики ("американської", "британської", "французької")" [12, с. 326].

З одного боку, дослідники вважають, що "Україні необхідно прилучитися до європейського досвіду при вирішенні цих проблем, а у перспективі дійсно увійти в європейський контекст культурного розвитку, де дійсно створюються умови для синтезу загальносвітових тенденцій розвитку культури національних особливостей" [6, с. 34].

З іншого боку, запровадження моделі культури, що "має вигляд найбільш розвинутої й модерної", може призвести до космополітизації культури, відмови від традицій і самотності.

У цьому контексті Леонова зазначає, що у той час "життя вимагало, щоб на авансцену культурної політики висувалися такі завдання, реалізація яких допомогла б зберегти культурні надбання й стати потужним каталізатором їх подальшого примноження, становлення національно-естетичної свідомості нашого народу" [12, с. 326].

У 1998 р. Міністерство культури і мистецтв України підготувало "Державну програму розвитку української культури на 1999-2005 рр.", за якою "розвиток української культури і культур національних меншин має базуватися на самоцінності, незалежності культури і мистецтва в усіх їх численних проявах; на творенні єдиного загальнонаціонального культурного простору як одного з найважливіших консолідуючих чинників у розбудові української державності, на турботі про подальший розвиток традиційних культур народів та етносів, що населяють Україну [2].

Програма передбачала такі основні заходи, які сприяли б всебічному вивченню історії культури України, зокрема літератури, театрального, музичного, образотворчого мистецтва та кіно, архітектури, народної творчості то-

що, архівних документів, їх науковому дослідженню, внесенню відповідних змін до типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів. Заплановано було також вжити відповідні комплексні заходи щодо випуску літератури й збірників архівних документів з історії України, її культури, створення повної бібліографії української книги, перевидання кращих праць з українського фольклору та етнографії, випуску науково-популярних книг з історії етнічних груп України, літератури мовами національних та етнічних спільнот, що проживають в Україні [2].

Передбачалося також забезпечити створення у 1999-2005 рр. інформаційних ресурсів у сфері культури, банків даних загальнодержавного значення: зокрема "Музейний фонд України", "Українська музична культура", "Українське образотворче мистецтво", "Національна система електронних бібліотек", "Народна творчість України", "Реєстр національного культурного надбання", "Містобудівне середовище та пам'ятники архітектури України", "Історія та культура національних меншин", використання їх у справі духовного та національного відродження і розвитку суспільства [12].

Центральною тезою Парламентських слухань у Верховній Раді України, що відбулися 5 листопада 2003 року, є "усвідомлення суспільством глибокого взаємозв'язку та залежного розвитку економіки й піднесення рівня виробництва від стану культури у державі, від її духовного клімату" [8, с. 3]. На слуханнях основними чинниками духовної кризи було названо масову деформацію цінностей, моральних орієнтирів, "пониження рівня національних авторитетів, ослаблення культурних генотипів" [8, с. 11].

У цьому контексті необхідним є переосмислення ролі культури у державі. У суспільстві, яке проголосило своїми орієнтирами демократичний розвиток і ринкову економіку, задекларована соціальна політика та конституційні права повинні бути наповнені реальним змістом, духовні, історичні та культурні надбання української нації до рівня визнаних цінностей у сучасному європейському та світовому контексті, українська нація має розвиватися через культуру, освіту і піднесення морального стану суспільства.

Для розв'язання назрілих проблем необхідним є вироблення нових ефективних механізмів. "До таких механізмів належить постійний фаховий і громадський моніторинг реалізації культурної політики, а також публічна оцінка намічених і досягнутих результатів, публічне обговорення культурних проблем і широке висвітлення їх у засобах інформації, особливо телебаченням" [8].

Наріжним каменем нової моделі культурної політики, за словами Л. Танюка, мають стати визначені стандарти соціальних послуг галузі культури, що гарантуються державою. Зростання обсягу цих послуг свідчитиме про зростання добробуту нації. У такій моделі культурні заклади та установ є виконавцями державних зобов'язань в галузі культури, а отже, показниками їхньої діяльності має бути ефективність та якість наданих послуг [17].

Важливими кроками у цьому напрямку, за словами Є. Зінченка, можуть стати "виконання указів Президента щодо захисту суспільної моралі", також "важливим напрямом діяльності уряду щодо зміцнення духовних основ є забезпечення зайнятості населення" [8, с. 15], підвищення рівня став-

лення до державної мови, ефективне використання системи моральних настанов і цінностей держави.

Член Комітету ВРУ з питань науки і освіти Т.С. Прошкуратова вважає необхідним "значне збільшення фінансової підтримки засобів масової інформації, програм видання наукових праць з історії України, історії української культури і мистецтва, народознавства, літературної і мистецької спадщини, збільшення асигнувань на розвиток науки і культури, модернізацію матеріально-технічної бази, розширення мережі театрів, філармоній" [8, с. 43].

Таким чином, першочерговою у цьому плані стає потреба її реформування, а також необхідність належного фінансового забезпечення, доцільним є збільшення частки національного доходу, яка виділялася б на культурні потреби.

Концепція культурної політики в Україні повинна будуватися у контексті світового розуміння ролі і призначення культури в ХХІ ст., зокрема з тим, що "сталий розвиток і розквіт культури є взаємозалежними процесами, що головною метою розвитку людства є суспільна і культурна самореалізація особистості, що долучення до культури, вільний доступ до культурних цінностей і участь у культурному житті є невід'ємним правом людини" [4].

Відповідно до Концепції державної політики в галузі культури на 2005-07 рр. реалізація культурної політики впродовж зазначеного терміну повинна бути "спрямована на формування умов для ухвалення суспільно узгодженої довгострокової програми розвитку культури в Україні" [4].

Визнання культури як ключового чинника соціально-економічного розвитку на національному і місцевому рівнях, а культурної політики – як стратегічно-пріоритетного напрямку загальної політики держави повинні стати головною метою на цьому етапі. До програмних дій, які сприятимуть досягненню цих цілей, належать: "загальнонаціональні дебати, публічні обговорення, семінари, наукові дослідження, освітні програми тощо, – що сприятимуть узгодженому визначенню ролі культури в українському суспільстві та системи культурних цінностей, прав і норм, які повинна обстоювати держава як загальносуспільне багатство [мається на увазі] (остаточне оформлення української нації та національна ідентифікація)" [4].

Цілі державної політики в галузі культури визначаються з урахуванням, з одного боку, європейських та світових принципів культурної політики у постіндустріальному суспільстві (сприяння розвитку національної ідентичності, підтримка творчості, повага до розмаїття культури та форм вираження, участь у культурному житті), а з іншого – наявної культурної ситуації в Україні. Концепція визначає такі цілі державної політики в галузі культури на 2005-2007 рр.:

- "розробка доктрини культурного розвитку та концепції довгострокової державної політики в галузі культури;
- визнання культурного розвитку пріоритетним напрямом діяльності державних органів влади та органів місцевого самоврядування;
- подолання існуючої тенденції, коли покращення соціально-економічного стану не вело до поліпшення якості надання державних послуг у галузі культури;
- створення ефективної моделі фінансового та ресурсного забезпечення культурного розвитку, зокрема шляхом використання культурно-історичної спадщини як інвестиційного ресурсу;

- створення сприятливого економічного і правового середовища для розвитку культурних індустрій;
- виявлення культурних ресурсів країни та створення єдиного інформаційного простору (інвентаризація культурних активів, складання мапи культурних ресурсів, аналітичні дослідження);
- забезпечення комплексу умов, необхідних для збереження, примноження та продуктивного використання культурної спадщини;
- перехід від системи командного керування до системи творчого управління культурою: розподіл повноважень і залучення громадськості до процесу прийняття політичних рішень, переорієнтація роботи органів влади з виконання функцій на досягнення цілей;
- активна культурна представленість України у світі, цілеспрямований розвиток міжнародних культурних зв'язків, інтеграція у світовий культурний процес та дієва участь у ньому" [4, с. 3].

Відповідно до поставлених цілей державна політика у галузі культури повинна бути зосереджена на таких стратегічних напрямках:

- "здійснення комплексу заходів, що сприятимуть всебічно узгодженому визначенню ролі культури в українському суспільстві та системи культурних, духовних, моральних та етичних цінностей, прав і норм, які повинна обстоювати держава;
- орієнтування на культурні ресурси як ключовий чинник регіонального та місцевого розвитку;
- демократизація культури через широке залучення громадськості до участі у прийнятті політичних рішень, реалізації ухвалених програм, оцінці досягнутих результатів" [4, с. 3].

У серпні 2003 р. постановою Кабінету Міністрів України № 1235 була затверджена "Державна програма розвитку культури на період до 2007 року". У ній, зокрема, йдеться про те, що сфера культури в Україні перебуває у стані, що не повною мірою задовольняє потреби культурного та духовного відродження українського народу. Ця програма, на жаль, не розглядає культурну політику як основу духовного розвитку українського суспільства. Основною метою цього програмного документа є вдосконалення нормативно-правової бази щодо здійснення культурної політики, а також покращання матеріально-технічної бази у сфері культури [15].

Політичні цілі та пріоритети державної політики загалом визначають стратегію культурної політики. Колишній суспільний лад та притаманна йому політика "управління культурою", що, по суті, означає підпорядкованість культурної сфери іншим сферам суспільного життя, наклали на неї значний відбиток. Стратегічний вибір на користь демократії та вільного розвитку для культурної сфери означає вибір "концепції підтримки культури", визнаної усіма сучасними розвиненими державами.

"Концепція підтримки культури" базується на таких засадах:

- самоцінності, незалежності культури й мистецтва в усіх її численних проявах;
- забезпечення гарантій свободи творчості, загального доступу до культурних надбань, створення якнайширших можливостей активної участі громадян у мистецькій творчості;
- збереження культурної спадщини й турботи про дальший розвиток традиційних культур народів та етносів, що населяють Україну;

- створення та утримання зусиллями держави та місцевого самоврядування базових елементів культурної інфраструктури, найзначніших культурно-мистецьких закладів;
- забезпечення державної підтримки та сприятливого господарчо-правового режиму для культурно-мистецьких організацій, об'єднань, окремих митців незалежно від підпорядкування чи форми власності;
- створення правових та економічних стимулів для залучення недержавних коштів та засобів до підтримки культури й мистецтва [15].

У цілому, державні пріоритети у реалізації культурної політики в Україні повинні бути зосереджені на:

- створенні "освітніх та культурних програм для дітей та молоді;
- визначенні, обговоренні та ухваленні стандарту гарантованих державою культурних послуг і нормативу їхнього фінансового забезпечення;
- обговоренні та досягненні суспільної згоди щодо основних понять культурно-національної політики з їхньою подальшою легітимізацією;
- підтримці та розвитку культури на селі;
- створенні сприятливих умов для розвитку культурних індустрій, культурного туризму, ринку культурних послуг;
- створенні мапи культурних ресурсів України;
- створенні чіткої системи горизонтальних та вертикальних партнерських зв'язків у межах загальнонаціональних програм розвитку в галузі культури;
- формуванні цілісного інформаційного простору в галузі культури та всебічної бази аналітичних ресурсів;
- розвитку міжнародного партнерства" [4, с. 3-4].

Практична реалізація цих завдань можлива лише при аналізі та з урахуванням специфіки соціокультурного розвитку України в умовах перехідного періоду. Вона також враховуватиме доцільність і перспективи використання зарубіжних моделей культурної політики, "необхідного з огляду на те, що слабкість національної еліти, хронічна нестача коштів і часу різко звужують можливість маневру у культурній сфері України" [15].

Підтримку та регулювання культури здійснює:

- 1) *суспільство* через: а) місцеві органи самоврядування; б) приватні інвестиції (пожертвування, спонсорська допомога);
- 2) *державу* через: перерозподіл бюджетних надходжень; пільгове оподаткування; субсидії; дотації; інвестиції під низькі проценти; цільове фінансування; нормативно-правову базу; консультування; інформаційну підтримку [3, с. 74].

Перехід до нових умов економічного життя не повинен позначитись на культурному розвитку суспільства. Демократизація суспільного життя, підвищення активності людей у прийнятті рішень у будь-якій сфері діяльності повинні сприяти і процесам розвитку культури. Тут не можна допустити виникнення нових монополізованих структур, що диктують власну політику у галузі культури.

Держава може належним чином регулювати ці процеси за допомогою фінансової підтримки тих сфер культури, в яких вона особливо зацікавлена: видавнича діяльність, культурний обмін, розвиток художнього мистецтва, підтримка національного кіно, естради. Особливої уваги заслуговує належна державна підтримка елітарних форм мистецтва (театр, класична музика), оскільки їх стан і розвиток є тим, що в очах світового співтовариства визначає цивілізованість країни. Держава повинна сьогодні, передусім, звернути увагу

на реформу системи освіти, на розробку нових концепцій її розвитку (як у середній, так і у вищій школі). Потрібні нові підручники, має бути поліпшене матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, покращений соціальний захист працівників освіти, необхідно підняти престиж вчителя. Треба ввести пільгове оподаткування культурної діяльності, робити дотації у ті сфери культури, що не пов'язані з отриманням прибутку (музеї, освітянські установи і організації, театри тощо). Це дасть змогу зберегти українську науку, створить ефективну інформаційну базу культури.

Безперечно, що пріоритетною стратегією культурного розвитку України є органічне входження у контекст європейської системи цінностей з такими її складовими, як демократія, ринкова економіка, вільна інтелектуальна творчість, з обов'язковим збереженням і розвитком власних культурних надбань.

Література

1. Гриценко О., Стріха М. Культурна політика України: короткий історичний огляд та оцінки. Частина 2// www.uis.kiev.ua/discussion/.
2. Державна програма розвитку української культури на 1999-2005 роки// Культура і життя. – 1998. – 11 жовтня.
3. Дрожина С.В. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти: Монографія. – Донецьк: Дондуєт, 2005. – 196 с.
4. Закон України "Про Концепцію державної політики в галузі культури на 2005-2007 рр."// www.artman.org.ua/ukr/concept.php.
5. Закон України "Про культуру" (проект)// Музеї України. – 2007, № 3// www.museum-ukraine.org.ua.
6. Здіорук С.І., Параховський Б.О., Валевський О.Л. Стратегічні аспекти національно-культурної політики України. – К., 1995. – 76 с.
7. Карлова В. Реформування управлінських структур у сфері культури як необхідна умова створення дієвих механізмів реалізації державної культурної політики// Соціальна і гуманітарна політика. – 2002, № 3. – С. 315-319.
8. Криза культури: Матеріали парламентських слухань. – К., 2004.
9. КД Концепція державної культурної політики України. Основні положення. Проект// Українська культура. – 1995, № 4. – С. 27-35.
10. Культура і особистість// www.vuzlib.net/kult/13.htm.
11. Культурна політика: методологічні, правові, економічні проблеми// Зб. наук. праць. – К.: УЦКД Мінкультури України, 1995. – 64 с.
12. Леонова А. Програмні спрямування з розвитку української культури і культур національних меншин України// Вісник Української Академії державного управління. – 1999, № 3. – С. 325-330.
13. Лосів І. Українська культура в умовах російської експансії (1994-2002 рр.)// Визвольний шлях. Кн.2. – К., 2003. – С. 3-10.
14. Мазурик З. Культурна політика в епоху глобалізації (контекст німецького досвіду)// www.ji.lviv.ua
15. Мисів Л.В. Особливості законодавства України щодо діяльності органів державного управління у сфері формування та розвитку духовних цінностей українського суспільства// www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-1.
16. Мицик Л.М. Проблеми трансформації культурної сфери у посткомуністичній Україні// www.dep.kiev.ua/confer/
17. Парламентські слухання "Культурна політика в Україні: пріоритети, принципи та шляхи реалізації"// www.ukinfo.biz.
18. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. пос. для студентів ВНЗ. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.
19. Симоненко С.П. Проблеми культурної політики в Україні та світові інтеркультурні взаємодії// Універсальні виміри української культури. – Одеса, 2000. – С. 43-55.